

Andy Warhol'un Resimlerinde Popüler Kùltürün Etkisi

Serpil YAYMAN ATASEVEN*

Öz

1960'lı yıllarda kitle iletişim ve haberleşme araçlarının artması ile popüler kùltürün etkisi yaygınlaşmıştır. Bu yıllarda, sanat alanında fantezi sanata duyulan ilgi artmış, kapitalist üretimin pazarlanmasında rol oynayan geleneksel reklâm imgelerine karşı ilgi uyanmıştır. Toplumda görülen bu değişimler sonucunda, sanat dünyasında pop art adı verilen yeni bir akım ortaya çıkmıştır. Pop Art, tüketici toplumu, seri üretimi konu alan, bu toplumun bütün özelliklerini, kusurlarını, kötülüklerini, çirkin yanlarını yansıtmayı amaç edinen bir sanat akımıdır. Bu nedenle akıma dâhil sanatçılar resimlerini yaparlarken, sanayi ürünlerinden, reklâm dünyasından, günlük hayatta kullanılan araçlardan ve resimli çizgi romanlardan yararlanmışlardır. Pop sanatın öncülerinden olan Andy Warhol'un, resimlerinde popüler kùltürün etkisi açıkça görölmektedir.

Anahtar kelimeler: Popüler kùltür, pop sanat, kitle toplumu.

Pop Culture's Effect on Andy Warhol's Paintings

Abstract

In the 1960s, the influence of the popular culture spreaded with therising mass media and communication. In these years, interest in fantasy art increased in art field and traditional advertisement images which have had a big role in marketing of capitalist production aroused curiosity. These changes seen in community resulted in a new movement called pop art in art field. Pop art regarding consumer society and mass production is an art movement which aims to represent bad sides of the society's all features with their fault and evil. For this reason, artists in the movement have benefited from industrial commodities, advertisement world, items used in daily life and comic strip magazines by the time they paint. It has been clearly seen that Andy Warhol, one of the precursors of the pop art movement, has painted under the influence of popular culture.

Key words: Popular culture,pop art,mass society

* Yrd. Doç. Dr. , Giresun Üniversitesi, Eğitim Fakùltesi, Resim İş Eğitimi Bölümü, +905052363295, yayman@hotmail.com

Giriş

1960'lardan sonra kitle iletişim ve haberleşmenin artmasıyla birlikte, popüler kültürün etkisi çoğalmıştır. Bu yıllarda, toplumda fantezi sanata duyulan gereksinim artmış, eski caz müziği, eski filmler ve kapitalist üretimin pazarlanmasında rol oynayan geleneksel reklâm imgelerine karşı ilgi uyanmıştır. Toplumda görülen bu değişimler, 1950'lerin sonunda sanat dünyasında pop art adı verilen yeni bir akımın habercisi olmuştur.

Andy Warhol'un Resimlerinde Popüler Kültürün Etkisi

1960'lı yıllarda başlayan popüler kültürün etkisi, önce reklâm, film ve resimli magazin dergilerinde görülmüştür. Popüler sanat, kitle iletişim tekniklerinin gelişmesiyle ön plana çıkmıştır. Çünkü kitle üretimi arttıkça, ortaya çıkan ürünlerin kitlelere tanıtılması ve onlar tarafından tüketilmesi gerekmiştir. Kitlesele tüketim için oluşan bu zorunlu "ortak tutumlar" sanat pazarını belirlemiştir. Bu ortam içinde Pop sanatçıları, popüler kültürü, günlük yaşamın sanata yansması olarak yorumlamışlardır. Gencay Şaylan bu dönüşümü şöyle açıklamıştır:

"Çağdaş kapitalist toplum kitle toplumdur ve kitle toplumu içinde bütün insan ilişkileri anonimleşmiştir. O halde bu tür bir toplumda yaşamı yansıtacak sanat, anonim ilişkileri içinde kaybolan, kitlenin mekanik bir parçası haline gelen ama kitle içinde farklı olma gereksinmesi duyan bireye yönelik olmalıdır" (Şaylan, 2002, s.92).

Bu ortamı yansıtan çalışmalar yapan Andy Warhol bireysel, kolektif, otografik ve anonim tarzı ile sanat çevresinde dikkat çekmiştir. Andy Warhol'un kitleselelik anonimlik gerçeği ile özel olma gereksinmesini bir arada kullandığı Marilyn Monroe ile Coca Cola posterleri bu oluşuma iyi bir örnek olarak gösterilmiştir.

Warhol, postmodern sanat ve estetik anlayışının öncülerinden biri olarak kabul edilmiştir. Sanatçı, toplum tarafından örnek alınan bir film yıldızı olan Marilyn Monroe posterini yapıp, çoğaltıp dağıtımını yaparak modernist sanat anlayışına karşın, postmodern sanat anlayışını simgeleyen bir davranış sergilemiştir. Warhol için tarihi yorumlamak olanaksızdır. Ona göre tarihin bir kuramı olmadığı için o kavranamamıştır. Warhol postmodern anlayışın özelliklerinden biri olan, yaşamın olduğu gibi yansıtılmasını, (şiddet, ölüm, mutluluk, tüketim

vb) konu olarak almıştır. Ona göre bir sanatçının bir misyona ihtiyacı olmamıştır. O sadece yaşadığı anın ve yerin özelliklerini yansıtabilmiştir.

Andy Warhol, resimlerinde serigrafî tekniğini kullanmıştır. İşlediği konular, film yıldızları (Marilyn Monroe, Elvis Presley, Elizabeth Taylor gibi ünlüler), Amerikan toplumunun çok iyi bildiği kişiler, suçlular, otomobil kazaları, elektrikli sandalyelerdir. Warhol bu konularla makineleşmiş toplumu yansıtmıştır. Tekrarlanan bu imgeler seyircide sıkıcı ve monoton bir görünüm yaratmıştır. Aynen dış dünyada kitle iletişim araçlarının geniş reklâm kampanyalarıyla sürekli gündem de kalan herkesin bildiği imgeler gibi. Warhol, fabrikasyon şeklinde yaptığı bu resimlerinde herhangi bir anlam olmadığını söylemiştir:

“Bir makine olmayı istediğim için bu şekilde resim yapıyorum. Her şeyi bir makine gibi yapmamın nedeni tüm yapmak istediğim bundan ibaret olmasındandır. Herkes birbirinin benzeri olduğu zaman korkunç bir sonuç ortaya çıkıyor... Gelecekte herkes 15 dakika içinde dünyaca ünlü olabilecek... Eğer Andy Warhol hakkında bir şey öğrenmek istiyorsanız, resimlerinin yüzeyine, filmlerine ve bana bakın. İşte ben. Ardında hiçbir şey yok” (Lynton, 1982, s.302).

Andy Warhol'un kullandığı imgeler, gazete ve dergiler için çekilmiş fotoğraflardır. Bu fotoğrafları, tuvale yansıttığı anda izleyici ile resim arasında bir uzaklık hissi oluşturmuştur. Böylece sanatçı, yalnızca bir nesneyi gerçekçi şekilde yansıtmamanın yanında onun günlük hayattaki sunumunu da vermiştir. Warhol, foto grafik görüntüyü, kendi amaçları doğrultusunda kullanmış ve pop kültürün şöhretli kişilerinin portrelerini tuval üzerinde anlamsız hale gelen resimler durumuna dönüştürmüştür.

Edward Lucie-Smith, pop resminin en önemli yanının stil düşüncesini ortadan kaldırmak olduğunu ileri sürmüştür. Bu özelliğin Warhol'un resimlerinde açıkça görüldüğünü belirten Smith onun “el yapımı yapıtı” düşüncesini ortadan kaldırmak istediğini söylemiştir (Giderer, 2003). Pop Sanat üzerine yapılan başka bir değerlendirme ise, Baudrillard'ın simulacrum kuramı ile Warhol'un resimleri arasında kurulan ilişki üzerine olmuştur. H.E. Giderer bu konuyu şöyle açıklamıştır;

“Resimlerde imge, yansıma, illüzyon her şey vardır; ama ressam, anlam, düş, duygu ve derinlik kaybolmuştur. Bu nedenle Baudrillard, Warhol'u ele almıştır ve onun resmi ile simülakr arasında ilişki kurmuştur. Ona göre Warhol, hiçliği yeniden resmin merkezine yerleştirmiştir. Yapıtlarının tümü sanat ve sanatçı kavramlarına meydan okumaktadır” (Giderer, 2003,s. 142).

Warhol, resimlerinde imgeyi kullanmasına rağmen resimlerindeki imgesel ifadeler seyirciye hiçliği hissettirmiştir. O, resimlerinde kapitalist çağın gerçeklerini yansıtmaya çalışmıştır.

Donald Kuspit(2006,.) günümüzde sanatın tamamen içinde bulunduğu dönemi yansıtır hale gelmesinin, pop sanatın ortaya çıkmasıyla gerçekleştiğini söylemiştir.Warhol'un 1975 yılında sanatı büyük bir başarıyla sanata dönüştürdüğünü ise şöyle ifade etmiştir; "Piyasa sanatı, sanat'ın ardında gelen aşamadır. Ben bu işe ticari sanatçı olarak başladım ve piyasa sanatçısı olarak bitirmek istiyorum. Adına ister "sanat" densin ister başka bir şey, bu işi yaptıktan sonra piyasa sanatına yöneldim" (Kuspit, 2006, s.161). Kuspit, Warhol'un para ve sanatı aynı anda birbirinin yerine kullanarak ikisini de değersizleştirdiğini söylemiştir. Aynı zamanda, Warhol'un, adına ister sanat densin ister başka bir şey, şeklindeki ifadesinin bunu desteklediğini belirtmiştir. Sanatçının sanatın ne olduğu ve ne anlama geldiği konusunda kesin bir ifadeye sahip olmadığını, ileri sürmüştür. Örneğin Warhol "Altın Marilyn Monroe" adlı eseri ile ticari bir ikonun sanat ikonuna dönüştürmesi gibi (Ş.1). Sanatçı, burada ünlü bir film yıldızının yerine geçmek isteyen insanların, kendilerini bu ünlü ile özdeşleştirerek istek ve arzularını tatmin etmiş olduklarını söylemiştir.

Şekil 1: Andy Warhol, "Altın Marilyn Monroe", 1967, screenprint,

36x36cm

Warhol, sanatında toplumsal başarılarla sahip olan kişileri ön plana çıkartarak onları ticari amaçlar doğrultusunda sömürmüştür. Bu değerlendirmeler doğrultusunda Kuspit, sanatın kendine olan inancını kaybettiğini söylemiş ve şöyle devam etmiştir:

"Postmodern nihilizmin bu eksiksiz ifadesi, sanatın kendine olan inancını neden kaybettiğini açıklar: Duygusal ve varoluşsal derinliğini yitirmiştir ve böyle bir derinliğe sahip

olmak için bir neden görmemektedir. Artık derinlere dalmak istemez-zaten yaşamda derinlik olduğuna da inanmaz ve yaşamda derinlik olduğuna inansa bile bu derinliğin baskısına dayanma gücü yoktur-bu nedenle risksiz Post sanat haline gelmiştir, inandırıcılığını yitirmemek içinde yapay bir yaşam deneyimine dayanmaktadır” (Kuspit, 2006, s. 165).

Warhol’un resimlerindeki ünlülerin gerçekliğinin bile olmadığını söyleyen Kuspit, varmış gibi yaptıklarını, aslında var olmadıklarını yazmıştır. Yazar, sanatın kendine olan inancının yitirmesinin bir başka nedenin eğlence dünyasının bir parçası haline gelmesi olduğunu ve popüler ticari kültüre teslim olmasından kaynaklandığını söylemiştir.

Warhol, Amerikan toplumunun sanata yönelik tutumunu çok iyi yansıtmıştır. Amerikalı ünlülere göre sanat, iş ve eğlencedir. Bu nedenle sanat paraya teslim olmuş, onun boyunduruğu altına girmiştir. Warhol’da bu anlayışta işler yapmış, sanatı para olarak görmüştür. “O, insanların iş ve başarıya taptığı kapitalist dönemde sanatı da bu ortamın bir parçası haline getirmiştir” (Kuspit, 2006,s.166). Böylece hem sanatın o dönemdeki durumunu eleştirel bir yaklaşım sergilemiş hem de sanatın ne olduğu sorusunu ortaya atarak ona felsefi bir boyut kazandırmıştır. Kuspit, göreceli değerler ve teknolojik ihtiyaçlar dünyasında, sanatın önceden var olan değerleri olan estetik derin düşünme, güzellik, sonsuzluk ve özgürlüğün hem deneysel hem de kavramsal olarak eski moda kabul edildiğini söylemiştir.1960’larda ise sanatın, sanat olarak kabul görülen değerleri güncel ve haber değeri taşıyan nitelikte olmasında yatmıştır. Bu açıdan pop kültür içinde bu değerde sanat zaten yapılmıştır. Bir eserin tartışma yaratması onu önemli kılmaya yettiğini söyleyen Kuspit, uzun vadeli sanatsal belleğin günümüzde yeri olmadığını ve kısa vadeli sanatsal belleğin postmodern anlayışta kabul görülen bir davranış olduğunu söylemiştir.

Warhol’un resimleri, popüler kültürün özellikleriyle benzer niteliktedir. Warhol, kapitalist toplumda yaşanan duygusuzluğu resimlerinde yansıtmıştır. Onun resimleri duygusallıktan uzaktır. Warhol, modern toplumda makinenin kazandığı önemi ve gücü simgelemiş ve kendini makinelerle özdeşleştirmiştir. Seri halde yaptığı baskı resimlerinde görüldüğü gibi içgüdülerini ve imgelerini kaybetmiştir. Warhol’un portrelerinde bu durum açıkça görülebilmektedir. Figürleri insani olmamakla birlikte robotumsu bir şekilde günlük yaşamdaki halleriyle resimlenmiştir. Ona göre insanlar toplumsal kimliklerinden ibarettir. Kişi olarak varlık gösterememişlerdir. Toplumda bir yere sahiptirler. Toplumsal rolleri dışında insani yönleri yoktur ve boşluktan ibarettirler. Warhol onlar gibi içsel bir yaşam sürdürmemiştir. İçsel yaşama değer vermez o yaşamı anlamsız görmüştür. Warhol’un figürleri günlük yaşamdan yalıtılmış, eleştirel bilinçten yoksun oldukları için, onlarda manevilik ve duygusallık

görülmemiştir. Warhol'un resimlerinde eleştirel bilinç olmadığı için onlar insanlaştırılmamıştır.

Daha önceleri sanata manevi özgürlük katan eleştirel bilinç ortadan kalkmış, yerine günlük olayları yansıtan kısa süreli sanatsal anlayışlara bırakmıştır. Avangard, sanat eleştirel, manevi ve insani bir fark yaratmış, günlük yaşamı kimi zaman değiştirmeyi başarabilmiştir. Sahici Avangard sanatta manevi aşkınlığa duyulan arzu o kadar fazladır ki, insan günlük yaşama bağlı hissetmez kendini. Post sanat ise günlük yaşama geri adım atarak duygusallıktan ödün vermiştir. Warhol'un resimleri buna güzel bir örnektir. Onun, figürleri insanlıktan uzak toplum için üretilmiş insan taklitlerine benzemektedir. Geleneksel sanatla resmedilen insanların ise manevi bir görüntüye sahip oldukları saygınlık ve bu görüntülerin ahlaki bir kaygı taşıdıkları görülmüştür. Bu nedenle Warhol, döneminin bütün sosyal ve ekonomik özelliklerini resimlerinde yansıtmıştır.

Sanat, Warhol'la cevabını veremeyeceği en son ve en can alıcı felsefi soruyu ortaya koymuştur. Warhol'un galeride sergilediği Brillo kutularının benzerleri marketlerde her gün karşılarında çıkanlar ile birebir aynıdır. Ancak o kutuları sanat eseri haline getiren nedir? Bu soru, sanat eseri olarak kabul edilebilecek olan şeyin, eserin herhangi bir fiziksel veya algısal özelliğiyle değerlendirilmeyeceğini ortaya çıkarmıştır. Warhol yaptığı Brillo kutuları üzerine şunları söylemiştir:

“Bütün (Campbell's Çorbası) konserve kutularını tuvalin bir dizi halinde üstüne yaptım; Sonra onları kutunun üstünde görmek için bir kutu yaptırdım. O zamanda bu kutu gözüme çok garip göründü; hiçte gerçekçi bir havası yoktu. O kutulardan biri şurada duruyor. Konserve kutusu kâğıtlarını kutunun üstüne yaptım, ama o da çok garip oldu. Kutuları önceden yaptırttım. Hepsi kahverengiydi ve tıpkı kutuya benziyorlardı; bu nedenle bende sıradan bir kutu yapmanın harika bir şey olacağını düşündüm” (Baraz, 1999, s.55).

Warhol bu açıklamasında sadece günlük yaşamda görülen nesnelere anlatmak için kutuları yaptığını söylemiştir. Warhol'un bu kutuları yapmasının başka bir anlamı yoktur. Danto ise Andy Warhol'un, deterjan kutularının aynalarını ahşap bir malzeme ile yapıp boyadığı “Brillo Kutuları” adlı eserinin bir sanat eseri olarak kabul edildiğini söylemiştir (Ş.2). Ancak bu eseri deterjan kutusundan ayıran şeyin, onun altında yatan kuramdan kaynaklandığını belirlemiştir. Sanat ile gerçekliğin bu eserle birlikte birbirinin içinde kaybolmuş olduğunu belirten Warhol'un “Sanat nedir?” sorusunu ortaya atarak sanatı felsefi olarak zehirlediğini ileri sürmüştür.

Şekil 2: Andy Warhol, “Brillo kutusu”, 1960, ready-made

Bu soruyu ilk ortaya atan “çeşme” adlı eseri ile Duchamp olduğunu söyleyen Danto, sorunun yanıtının sanatın felsefi formu içinde bulunduğın belirmiştir. Bu nedenle Warhol’un kutuları hakkında şunları söylemiştir; “Warhol’un kutuları açıkça bir şeyle ilgilidir ve bir anlam ve bir içeriğe sahiptir. Hatta bu kutular bir çeşit metaforlardır. Garip bir yolla sanat hakkında bir ifade türü yaratırlar, kimliklerini kimliğin ne olduğu sorusuyla birleştirirler”(Giderer, 2003, s.32). Sonuç olarak sanatın, yapılan nesnenin fiziksel veya algısal özelliğinde değil başka bir yerde aranılması gerektiği ortaya çıkmıştı.

Sonuç

1960 ve 1970 arası, sanat alanında hızlı değişimler yaşanmış, Minimalizm, Kavramsal Sanat, Vücut Sanatı, Yoksul Sanat, Toprak Sanatı, Fluxus gibi sanatsal hareketler yer almıştır. 1970 sonrasında sanatın sorunu toplumla ilişkisi değil, sanatın toplumsal bağlamı üzerine yoğunlaştırılmıştır. Ayrıca bu dönemde gerçekliğin nasıl elde edilerek ortaya konduğu değil, neyin sanat olup olmadığı sorgulanmıştır. Pop Sanatla birlikte sanata bakış açısı da değişmiştir. Örneğin kültürel üretimin teknolojik gelişmelerle varlık göstermesi, üretilen sanat eserlerinin pazar değerleriyle ölçülmesi, estetik olarak yaratma becerilerinin ve sanat ile tinsel değerlerin sorgulanması gibi. Toplum yapısında büyük değişimin yaşandığı bu yıllarda, pop sanat sadece bir akım olarak değil aynı zamanda yaşananları benimseyip uygulayan bir süreç olarak da değerlendirilmiştir. Bu nedenle sanat eserinin ne olduğunun sorgulanması bu sürece bağlı nedensel birliktelik olarak kabul edilmiştir.

Kaynakça

1- Baraz, Y. (1999). Andy Warhol; Yirminci Yüzyıl Estetiğinde

Kökten Bir Değişimin Öncüsü- 2, 55.

2- Gencay, Ş. (2002). Postmodernizm. Ankara: İmge Yayıncılık.

3- Giderer, H.E. (2003). Resmin Sonu. Ankara: Ütopya Yayıncılık.

4- Kuspit, D. (2006). Sanatın Sonu. İstanbul: Metis Yayıncılık.

5- Lynton, N. (1982). Modern Sanatın Öyküsü. İstanbul: Remzi

Kitabevi.